

Inventariserend Archeologisch Veldonderzoek

Borculo seweg 2, 4 en 6 te Neede

Opdrachtgever

Woonklavier
Borculo seweg 51
7150 AB EIBERGEN

Projectnummer

174035

Autorisatie

Gerapporteerd door:	paraaf	datum	status
A.A.G. Emaus			
mevr. drs. C. Helmich			
mevr. drs. H. Kremer			

Kenmerk

HKR/ALG/SAZ/174035

Gecontroleerd door:	paraaf	datum	status
drs. E.E.A. van der Kuijl			

Project : Inventariserend Archeologisch Veldonderzoek
Kenmerk : HKR/ALG/SAZ/174035

Colofon

Opdrachtgever: Woonklavier
Project: Borculoseweg 2, 4 en 6 te Neede
Projectnummer: 174035
Titel: Inventariserend Archeologisch Veldonderzoek, Borculoseweg
2, 4 en 6 te Neede
Datum: Februari 2004
Auteurs: A.A.G. Emaus, drs. C. Helmich, drs. H. Kremer
Verantwoording: Drs. E.E.A. van der Kuijl
Druk: Synthegra Archeologie bv, Zelhem
ISSN: 1574-0838

Synthegra Archeologie bv
Postbus 4
6997 ZG Hoog-Keppel
telefoon: 0314-627708
fax: 0314-627726
www.synthegra.com

© Synthegra Archeologie bv, 2004

De rechten van intellectuele eigendom verblijven te alle tijde bij Synthegra Archeologie bv.

Project : Inventariserend Archeologisch Veldonderzoek
Kenmerk : HKR/ALG/SAZ/174035

INHOUD

1	Inleiding, Onderzoekskader en Objectgegevens	3
1.2	Onderzoeksdooel	3
1.3	Objectgegevens	4
2	Onderzoeksmethodiek	5
2.2	Historisch onderzoek	5
2.3	Inventarisatie van archeologische gegevens	5
3	Landschapsgenese	6
3.1	Inleiding	6
3.2	Geologie en geomorfologie	6
3.2	Bodem	8
4	Bewoninggeschiedenis van de onderzoekslocatie	9
4.1	Prehistorie	9
4.2	Romeinse Tijd	10
4.3	Middeleeuwen	11
4.4	Moderne Tijd	12
4.6	Archismeldingen rondom Neede	13
5	Resultaten van het veldwerk	14
5.1	Veldverkenning	14
5.2	Boormethode	14
5.3	Resultaten van het booronderzoek	15
6	Conclusie	15
7	Aanbeveling	17
	Gebruikte Literatuur	
	Bijlagen:	
	Bijlage 1: Detailkaart van de locatie met boorpunten	
	Bijlage 2: Boorstaten	
	Bijlage 3: Overzicht van geologische perioden	
	Bijlage 4: Lijst met gebruikte afkortingen	

1 Inleiding, Onderzoekskader en Objectgegevens

Op 10 februari 2004 is in opdracht Verhoeve Milieu Oost b.v., door Synthegra Archeologie b.v. een inventariserend veldonderzoek d.m.v. boringen uitgevoerd aan de Borculoseweg 2, 4 en 6 te Neede. De locatie is onderzocht in verband met het voornemen om op de locatie nieuwbouw te plegen. De totale oppervlakte van het terrein bedraagt circa 1035 m². Het onderzoek bestaat uit een bureaustudie waarbij geologisch relevante kaarten zijn geraadpleegd aangevuld met een historisch onderzoek en een booronderzoek.

Op basis van informatie van de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek (ROB) te Amersfoort, is naar voren gekomen dat voor de onderzoekslocatie een middelhoge archeologische verwachtingswaarde van toepassing is. Op basis van de IKAW (Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden) en AMK (Archeologische Monumenten Kaart) van de ROB kan worden vastgesteld dat dit waarschijnlijk van toepassing is voor het gehele terrein.

De geplande wijziging in het bestemmingsplan en het daarmee samenhangende grondverzet kan een bedreiging vormen voor de archeologische waarden in het plangebied. Op basis van diverse rijks- en provinciale regelingen, met name het verdrag van Malta, Nota Belvédère en de Leidraad Provinciaal Omgevingsbeleid dient een inventarisatie van de archeologische waarden in het gebied gemaakt te worden. De provinciaal archeoloog van de provincie Gelderland, mevr. drs. F. de Roode of mevr. drs. M. de Rooij, zal de resultaten van het onderzoek toetsen. De resultaten van het onderzoek zullen vervolgens in de planvorming betrokken dienen te worden.

Het onderzoek en de adviezen hebben betrekking op de Prehistorie tot en met de Nieuwe Tijd. Het onderzoek is afgestemd op het toekomstig grondverzet en de daarmee samenhangende versterking van het landschap en het bodemarchief.

1.2 Onderzoekdoel

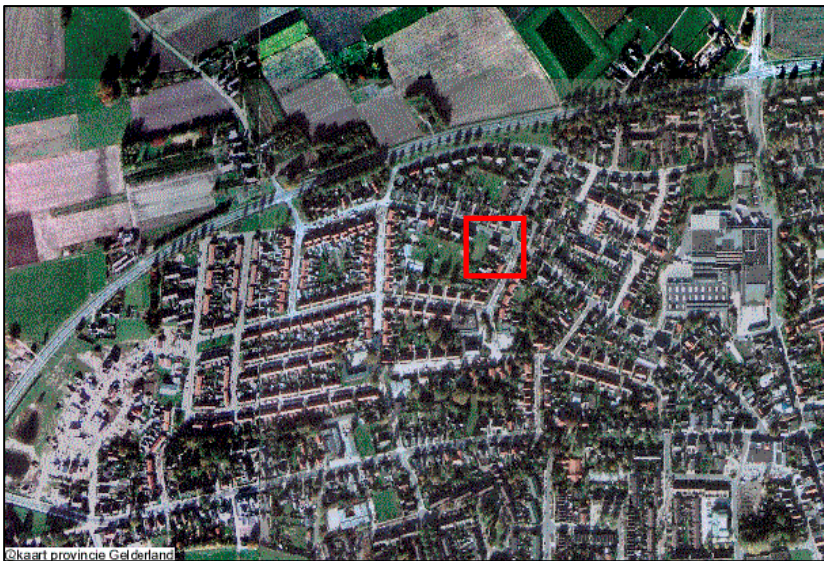
Het onderzoek dient antwoord te geven op de vraag of in dit terrein archeologische waarden aanwezig zijn en van welke aard. Daarnaast moeten de resultaten gebruikt kunnen worden voor een goede planning van een vervolgonderzoek als op de locatie een vindplaats wordt aangetroffen. De volgende vragen dienen, indien mogelijk, te worden beantwoord:

- Zijn er archeologische waarden aanwezig?
- Wat is de exacte aard en datering van de vindplaats(en)?
- Wat is de te verwachten conserveringsgraad van deze waarden?

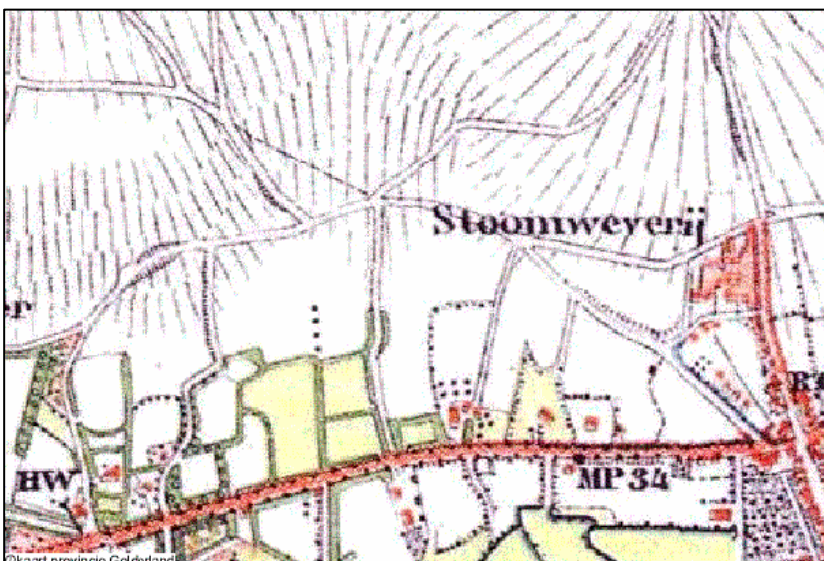
Project : Inventariserend Archeologisch Veldonderzoek
Kenmerk : HKR/ALG/SAZ/174035

1.3 Objectgegevens

Plaats: Neede
Gemeente: Neede
Provincie: Gelderland
toponiem: Borculoseweg 2, 4, en 6
Projectnummer: 174035
Kaartblad: 34 G
Periode: Steentijd tot Nieuwe Tijd
Te onderzoeken oppervlak: ca 1035 m²
Coördinaten: 240.200/461.600
Grondgebruik: bebouwing met omliggende tuinen
Geomorfologie: Hoge stuwwal
Bodem: Waarschijnlijk een restant van een hoge zwarte enkeerdgrond

Afbeelding: overzichtsfoto onderzoekslocatie.

Afbeelding: onderzoekslocatie op historische kaart uit 1865. Van bebouwing op de locatie is nog geen sprake.

2 Onderzoeksmethodiek

De eerste fase van het historisch onderzoek bestaat uit het bepalen van de regionale achtergrondwaarden. Hiervoor is gebruik gemaakt van beschikbaar kaartmateriaal. Dit zijn:

- Bodemkaart van Nederland (Schaal 1:250.000)
- Bodemkaart van Nederland (Schaal 1:50.000 34 oost)
- Geomorfologische kaart van Nederland (Schaal 1:50.000 kaartblad 34)
- Archeologische Monumentenkaart (AMK)
- Archeologische vondstmeldingen uit het ARCHIS (Archeologisch Informatie Systeem)

-

2.2 Historisch onderzoek

Voor het Historisch onderzoek zijn de volgende instanties bezocht:

- Bibliotheek Universiteit Leiden
- Staring Instituut te Doetinchem
- Gelders Documentatie Centrum

2.3 Inventarisatie van archeologische gegevens

Voor de inventarisatie van archeologische gegevens is gebruik gemaakt van ARCHIS (Archeologisch Informatie Systeem) van de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek (ROB) in Amersfoort.

Aan de hand van de geraadpleegde bronnen kan een inschatting gemaakt worden van de geologische en archeologische verwachting op de onderzoekslocatie.

Afbeelding: overzichtsfoto van de onderzoekslocatie.

3 Landschapsgenese

3.1 Inleiding

Er bestaat een sterke relatie tussen de ontstaansgeschiedenis van het landschap en de archeologische verwachting van een gebied. Daarom is het belangrijk om de genese van een landschap goed te bestuderen. De geologische ontwikkeling ligt ten grondslag aan de geomorfologie en bodem. In dit hoofdstuk wordt nader ingegaan op de geologische, geomorfologische en bodemkundige ontwikkelingen op de onderzoekslocatie. Voor de geologische en geomorfologische beschrijving is gebruik gemaakt van de nieuwe Nomenclator van de Ondiepe Ondergrond.¹

3.2 Geologie en geomorfologie

De sedimentpakketten die in de ondiepe ondergrond van Neede voorkomen zijn voornamelijk in het Midden - en Laat Pleistoceen afgezet. Holocene stuifzandpakketten zijn waarschijnlijk niet op de onderzoekslocatie aanwezig. Het Pleistoceen omvat een aantal warme en koude perioden. Ons land is daarbij twee maal met landijs bedekt geweest. Vooral de grote landijsbedekking tijdens het Saalien heeft zichtbare sporen in het Nederlands landschap achtergelaten. Ook voor Neede is deze landijsbedekking van grote invloed geweest op het huidige reliëf en de samenstelling van de ondergrond. Het landijs kon zich in het Saalien in een relatief korte periode over ons land verspreiden. Door de bedekking met ijs nam de waterspanning in de poriën van de grond toe waardoor de schuifweerstand langs het bewegingsvlak verminderde.² De landijsuitbreiding stagneerde bij de riviervlakte van de Rijn. Daar werden de sedimenten die in de ondergrond aanwezig waren grover (Formatie van Kreftenheye). Omdat het ijs daar niet zo makkelijk meer over de ondergrond kon schuiven nam het sterk in dikte en dus in kracht toe. Hierbij werden diepe en tongvormige glaciale bekkens uitgesleten. De bekkens werden geflankeerd door hoge opgestuwde stuwwallen. Aan het einde van Saalien verbeterde het klimaat. Als het landijs aan het eind van Saalien geheel gesmolten is, blijft een zwaar aangetast landschap achter. Het voordien vlakke midden van het land is veranderd in een reliëfrijk landschap met diepe glaciale bekkens, omzoomd door hoge stuwwallen. Neede ligt op de flank van een stuwwal (Needse berg) en het is dus goed mogelijk dat in de ondergrond nog gestuwde sedimentpakketten aanwezig zijn. Deze gestuwde pakketten worden gerekend tot de Formatie van Drenthe.

Het Laat Pleistoceen (130000-10000 jaar voor heden) omvat de warme periode Eemien (130000-115000 jaar voor heden) en het Weichselien (115000-10000 jaar voor heden). Tijdens het Eemien steeg de zeespiegel, door het afsmelten van de ijskappen in flink tempo. Dit had vooral gevolgen voor het rivierengebied en voor de gebieden in west en noord Nederland. Neede bleef buiten de invloedssfeer van de zee en de grote rivieren. Er kon door de verbetering van het klimaat een vegetatiedek ontstaan die nu nog als een donkere laag in de ondergrond te herkennen is. Na het Eemien brak er opnieuw een koude periode aan. Deze periode wordt Weichselien genoemd. De Weichsel-ijstijd of Weichselien is de, voor ons land, laatste ijstijd. Het landijs bereikte ons land niet in die periode maar zorgde voor een toendralandschap waarin de bodem voor het grootste deel van het jaar bevroren bleef (permafrost). Gedurende het Weichselien werd in dit gebied een pakket dekzand afgezet. Op het Oost-Nederlands plateau ligt het als een dunne deken over de oudere afzettingen. Ten westen van het plateau is in het algemeen een veel dikker pakket afgezet. Vooral rondom de uit zand bestaande stuwwallen wordt een laag van opvallende dikte aangetroffen. Het zand is afkomstig uit de naaste omgeving.³ Gedurende de koude tijden met weinig begroeiing zijn droogliggende zanden door de overheersende westenwinden verstoven. Het zand werd in sterke mate gesorteerd. De grofste bestanddelen werden niet of nauwelijks verplaatst, maar de fijnste delen vormden stofwolken en daalde pas op enige afstand neer, bij voorkeur in de luwte.

¹ Mulder et al, 2003.

² Boulton en Jones, 1979.

³ Stichting bodemkartering 1979, 40.

Project : Inventariserend Archeologisch Veldonderzoek
Kenmerk : HKR/ALG/SAZ/174035

De mediaan van het afgezette zand ligt ongeveer tussen de 130 en 180 μm .⁴ In het onderste deel van het dekzand komen donkere mineralen voor, naar boven toe neemt de hoeveelheid donkere bestanddelen snel af. Het dekzandpakket vertoont een typische gelaagdheid met afwisselende lemige en minder lemige laagjes en is vaak onder invloed van de vorst vervormd. De bovenkant van het oude dekzand I wordt op veel plaatsen gekenmerkt door een dun laagje met grind. Deze laag wordt de laag van Beuningen genoemd. Aan de bovenkant van de laag komen veel vorstwiggen voor. Op deze laag van Beuningen is dekzand II afgezet. Dit zand lijkt veel op dekzand I maar is iets minder samengekit. In het laatste stadium van het Weichselien is opnieuw dekzand afgezet (jong dekzand I).

Volgens de geomorfologische kaart ligt de onderzoekslocatie op de rand van een stuwwal (code 11 B3). Het is dus moeilijk te voorspellen wat voor sedimenttype we zullen tegenkomen tijdens het booronderzoek. Zeer waarschijnlijk is het dekzandpakket zo dik dat alleen matig fijn of matig grof zand wordt gevonden, maar er is ook een mogelijkheid dat er gestuwde kleipakketten in de ondiepe ondergrond aanwezig zijn.

Vanaf het begin van het Holoceen (10.000 jaar geleden) vinden er geen belangrijke veranderingen meer plaats. Door de temperatuurstijging verdween de permafrost en konden er weer bomen en planten groeien, Omdat het vegetatiedek zich steeds meer sloot kreeg de wind minder grip op de ondergrond. Hierdoor werd de verstuiving een halt toegeroepen. Pas vanaf de Middeleeuwen, toen de eerste landbouwactiviteiten plaatsvonden, trad hier verandering in op. Door intensief gebruik (steken van plaggen en grootschalige ontbossing) raakten de arme gronden uitgeput en verdween de vegetatie, waardoor de kleinste bestanddelen in het dekzand weer konden gaan stuiven (laagpakket van Kootwijk). Misschien is er in de ondergrond van de onderzoekslocatie een ondergestoven podzolprofiel te herkennen. Het bodemonderzoek moet dit uitwijzen.

⁴ Stichting bodemkartering, 1979, 43

3.2 Bodem

Het is niet mogelijk om de aan de hand van de bodemkaart het bodemtype af te leiden. De onderzoekslocatie is namelijk gesitueerd in bebouwd gebied en daar geeft de bodemkaart geen informatie over. Uit extrapolatie van de bodems ten noorden van de onderzoekslocatie is af te leiden dat er waarschijnlijk een hoge zwarte enkeerdgrond (of een restant daarvan) in de ondergrond aanwezig is.

De dekzandruggen en dekzandplateaus kenmerken zich door de aanwezigheid van enkeerdgronden. Door de gunstige ligging, en de goede hydrologische situatie was het gebied al vanaf de pre-historie een interessant gebied om te wonen en om landbouw te bedrijven. De bodem op de onderzoekslocatie behoort tot de dikke enkeerdgronden. Een enkeerdgrond bestaat uit lemig fijn zand (zEZ23) met een dikke organische toplaag. De organische laag is antropogeen van aard. Het gebruik om de grond te bemesten met potstalmest gaat terug tot de Late Middeleeuwen. Door heideplaggen, bosstrooisel en 'natuurlijke' grasplaggen te gebruiken in het stalgedeelte en dit te vermengen met mest van het vee dat voornamelijk 's winters op stal stond, ontstond de potstalmest. Dit mengsel werd gebruikt om de van nature relatief arme dekzanden te verrijken met organisch materiaal en geschikt bouwland te creëren. Na vertering van de organische stof bleven de minerale delen over. Deze delen hebben in de loop der eeuwen gezorgd voor de fysieke ophoging van de oude bouwlanden. Als het bouwland uitgeput raakte aan organisch materiaal, vond nieuwe ophoging plaats of creëerde men nieuwe esdekken, veelal iets verder gelegen van de oorspronkelijke bewoningskern.

Een enkeerdgrond ziet er ongeveer als volgt uit:

Diepte onder maaiveld (cm)	Beschrijving van materiaal
0-75	Zwart, zeer humeus, zwak lemig, matig fijn zand
75-90 cm	Grijs tot zeer donkergrijs matig fijn zand
90-100	Donkerbruin, matig humeus zwak lemig, matig fijn zand
>100	Donker geelbruin tot grijs, matig fijn zand behorende tot de Formatie van Bostel

4 Bewoninggeschiedenis van de onderzoekslocatie

4.1 Prehistorie

Het gebied rond Neede kent een lange bewoninggeschiedenis. Over de oudste geschiedenis van het onderzoeksgebied weten we echter zeer weinig. Voor informatie over deze periode zullen we ons dan ook moeten richten op de beschikbare informatie uit archeologisch onderzoek.⁵ De oudst bekende sporen van bewoning worden gevormd door vuurstenen artefacten die toebehoren aan rondtrekkende, jagers/verzamelaars uit het Laat-Paleolithicum (13.000 tot 10.000 v. Chr.). Bewoningssporen uit het Laat-Paleolithicum worden vooral verwacht op en rond grootschalige landschappelijke overgangszones zoals de Lochemse Berg naar het Berkendal.⁶ Vanaf het Mesolithicum (8800 tot 4900 v. Chr.) is er sprake van een klimaatsverbetering met als gevolg dat het open steppe- en toendralandschap plaats maakte voor een gesloten loofbos.⁷ De jagers/verzamelaars pasten hun levenswijze aan de veranderende leefomgeving aan. In de omgeving van Gorssel, Ruurlo en Lochem zijn vuurstenen artefacten uit deze periode aangetroffen. In het Neolithicum (4900 tot 2000 v. Chr.) vindt de overgang naar een agrarische leefwijze plaats.⁸ Deze periode kenmerkt zich door de technologische veranderingen die plaats vinden. Het gebruik van aardewerk en geslepen stenen hakwerktuigen, zoals bijlen en hamerbijlen en het ontstaan van semi-permanente nederzettingen zijn hiervan voorbeelden.⁹ Op welke wijze de overgang naar de landbouw in Oost-Nederland heeft plaatsgevonden zal nader archeologisch onderzoek in de toekomst moeten uitwijzen. Waarschijnlijk is er sprake van een lange overgangperiode waarin jagen en verzamelen naast landbouw en veeteelt nog lange tijd onderdeel uitmaakten van de dagelijkse voorziening van de voedselbehoefte. In de Achterhoek zijn verschillende vondsten uit deze overgangperiode bekend en aanwijzingen voor bewoning in deze periode zijn bekend uit Lochem.¹⁰ De zandgronden in Noord, Oost en Midden Nederland worden in het Midden Neolithicum bewoond door de mensen van de Trechterbekercultuur, ook wel bekend onder de naam hunebedbouwers, die een zuiver agrarische levenswijze hadden. In Markelo en Neede zijn hiervan sporen terug gevonden.¹¹ Tijdens het Laat Neolithicum en de Vroege Bronstijd (2000 tot 1800 v. Chr.) lijkt op basis van het vondstmateriaal de bewoning in de Achterhoek toe te nemen. In Almen is het bestaan van een grafheuvel bekend en heeft men op de Lochemse Berg een vuurstenen dolk van Noordfranse origine gevonden. Uit de Late Bronstijd en IJzertijd (1100 tot 12 v. Chr.) zijn wederom veel vindplaatsen en nederzettingen bekend, het gaat hier met name om begraafplaatsen en de zogenaamde urnenvelden van onder andere Gorssel, Lochem, Warnsveld, Hengelo, Vorden. Dit zijn begraafplaatsen waarin gecremeerde doden in een urn werden bijgezet.¹² Vaak werden deze begraafplaatsen door de latere bewoners van het gebied in verband gebracht met heksen en spookverschijningen, zodoende dat deze plaatsen illustere namen dragen als de Witte Wievenbelt te Epse en de Kattenberg op het landgoed De Wiersse te Vorden. Gezien het grote aantal vindplaatsen mag men aannemen dat deze periode zich kenmerkt door een relatief dichte bevolkingsdichtheid.¹³

⁵ Borman 1978, 23-69.

⁶ Scholte Lubberink en Lohof 1988, 17.

⁷ Scholte Lubberink en Lohof 1988, 17.

⁸ Scholte Lubberink en Lohof 1988, 17.

⁹ Scholte Lubberink en Lohof 1988, 17.

¹⁰ Scholte Lubberink en Lohof 1988, 17.

¹¹ Scholte Lubberink en Lohof 1988, 17.

¹² Scholte Lubberink en Lohof 1988, 17.

¹³ Scholte Lubberink en Lohof 1988, 17.

4.2 Romeinse Tijd

Omstreeks 12 v. Chr. verschenen de Romeinen in het gebied rond de onderzoekslocatie.¹⁴ Na een periode van conflicten met de Germaanse bewoners van onder andere Oost-Nederland en het aangrenzende Duitse gebied kozen de Romeinen de Rijn als rijksgrens (*Limes*). De Achterhoek kwam hierdoor niet ver van het Romeinse Rijk te liggen.¹⁵ Het waren dan ook de Romeinen die over dit gebied voor het eerst iets geschreven hebben. Uit de periode dat de Romeinen probeerden de grens van het rijk te verleggen van de Rijn naar de Elbe (12 v. Chr.-47 n. Chr.) zijn ons enkele namen van hier woonachtige stammen bekend. Het waren de Amsivarii, de Chamavi, de Bructeri, Tubanti, Tencteri en Usipeten.¹⁶ De exacte locaties van de woongebieden van deze stammen zijn niet bekend, met het verplaatsen van de Romeinse grens naar de Rijn verdwijnen ze weer voor enkele eeuwen uit de historie. Halverwege de derde eeuw vallen veel van deze Germaanse stammen onder de druk van binnenvallende stammen het Romeinse Rijk binnen. Naast de al genoemde stammen komen in de Romeinse geschriften nu ook de namen van de Chatti en de Saliï voor. In de 4^e eeuw echter werden deze stammen alle tot de Franken gerekend.¹⁷ Hier ligt dan ook een historisch dilemma: was het oosten nu Frankisch of Saksisch? Vermoedelijk werd het gebied in de Laat Romeinse Tijd (270 tot 450 n. Chr.) grotendeels verlaten, de vondst van een grafveld uit de 5^e eeuw in Zutphen kan echter een bewijs zijn dat het gebied niet geheel verlaten werd. Mogelijk was er sprake van bewoningscontinuïteit tussen de Romeinse Tijd en de Merovingische tijd (450 tot 725 n. Chr.) Hiermee neemt het een unieke plaats in de geschiedenis van Oost-Nederland.

¹⁴ Scholte Lubberink en Lohof 1988, 17.

¹⁵ Scholte Lubberink en Lohof 1988, 17.

¹⁶ Van Es 1980, 28-32.

¹⁷ Blok 1979, 11.

4.3 Middeleeuwen

Achter de naam Franken gaat een verzameling van stammen schuil. Men spreekt hier dan ook wel van een stammenzwerm met een losse structuur.¹⁸ Het feit dat veel stammen aan de grens van het Romeinse Rijk woonden heeft er waarschijnlijk tot geleid dat er een gemeenschappelijke mentaliteit en samenhorheidsgevoel is ontstaan. De naam Frank was waarschijnlijk de naam van de belangrijkste stam, de Saliërs en betekende onstuimig, dapper.¹⁹ Zoals gezegd trokken vanaf de 3^e eeuw de Saksen vanuit Noord-Duitsland naar het zuiden toe en brachten de Saliërs in het nauw. Onder deze druk trokken de Saliërs de grenzen van het Romeinse Rijk over, waar ze als bondgenoten (foederati) werden opgenomen. De afzonderlijke vorstendommen werden door Chlodowich (Clovis) verenigd. Vanaf dat moment begon de feitelijke opbouw van het Frankische Rijk. Het kerngebied van dit rijk lag tussen de Somme en de Loire. Na de splitsing in twee delen Auster en Neuster verplaatste het kerngebied zich in de 7^e eeuw naar het noordoosten. Ook de Karolingers die de macht van de Merovingers overnamen richtten hun aandacht op het oosten.²⁰ In de 8^e eeuw lag de grens tussen Franken en Saksen bij de Gelderse IJssel. Na enkele veroveringstochten tegen de Saksen slaagt Karel de Grote er in 804 in om zijn rijksgrens te vestigen aan de Elbe.²¹ Opmerkelijk is een deel van de Saksische adel bereid was het Frankische bewind te aanvaarden en het christendom als geloof aan te nemen. Continuïteit van bewoning in oostelijk Nederland kan door de overlevering van de stamnamen Chamavi en Sali in de streeknamen Hamaland (Hamalando in begin 9^e eeuw) en Salland (Salahom 814, Salalant 960) verondersteld worden.²² Aan het eind van de 8^e eeuw waren de Franken doorgedrongen tot aan de Gelderse IJssel. Vanuit het Domklooster te Utrecht werd Lebuinus gestuurd om te gaan prediken onder de heidenen in het grensgebied van Franken en Saksen. Hij stichtte een kapel te Wilp en in Deventer een kerk, die door de Saksen weer werd vernietigd. Zijn opvolger Liudger had gelijk opgaand met de veroveringen van Karel de Grote meer succes. Naast Wilp en Deventer stichtte Liudger ook twee kerken in Wichmond en Zelhem.²³ De woonplaats Needien wordt in 1188 genoemd in het goederenregister van graaf Hendrik van Dalen. Bezittingen in "Neede" worden in de elfde eeuw (1001-1100) genoemd in de goederenregisters van het nonnenklooster Santa Maria trans Aquam of Ueberwasser. De kerspel Neede behoorde bij de Heerlijkheid Borculo. In zijn grootste omvang omvatte de heerlijkheid Borculo het grondgebied van de huidige gemeenten Borculo, Neede, Eibergen, Groenlo en Lichtenvoorde.

De oudst bekende indeling van het onderzoeksgebied is die in parochies of kerspelen. Het woord kerspel is ontstaan uit kerk+spellen, waarbij spellen "verklaren" betekent. Spel is de verkondiging van rechtsbeslissingen en vervolgens het gebied waarvoor deze beslissingen van kracht waren. Meestal viel in de Middeleeuwen het gebied van de kerkelijke gemeente en dat van het wereldlijk gezag samen. Maar er waren uitzonderingen, zoals in de heerlijkheid Borculo. Tot 1509 waren er in de heerlijkheid Borculo vier kerspelen te onderscheiden. Deze parochies werden voor het eerst genoemd in de goederenlijst van graaf Hendrik van Dahl uit 1188. Tot het kerspel Neede behoorden de buurschappen: Brammelerbroek, Gelselaar, Giffel, Hoonte, Lochuizen, Markvelde en Noordijk. In de 12e eeuw was er in Neede een kerk gewijd aan de heilige Caecillia. In de 13e eeuw werd de voorloper van de havezate "De Kamp" gebouwd.

Neede betekent: laagte, laaggelegen land. De naam is afgeleid van hetzelfde woord 'nede' als in 'Nederland' (in het oud-noordduits 'nithe' en in het oudgermaans 'nidhe'). In de 13e eeuw werd de plaats nog: Nedhe, Neithen, Nithe en Nidhe genoemd. Later werd het Nede en Neede. Het dorp lag laag in vergelijking met de omgeving.

¹⁸ Wenskus 1961.

¹⁹ Blok 1979, 11.

²⁰ Blok 1981, 288-304.

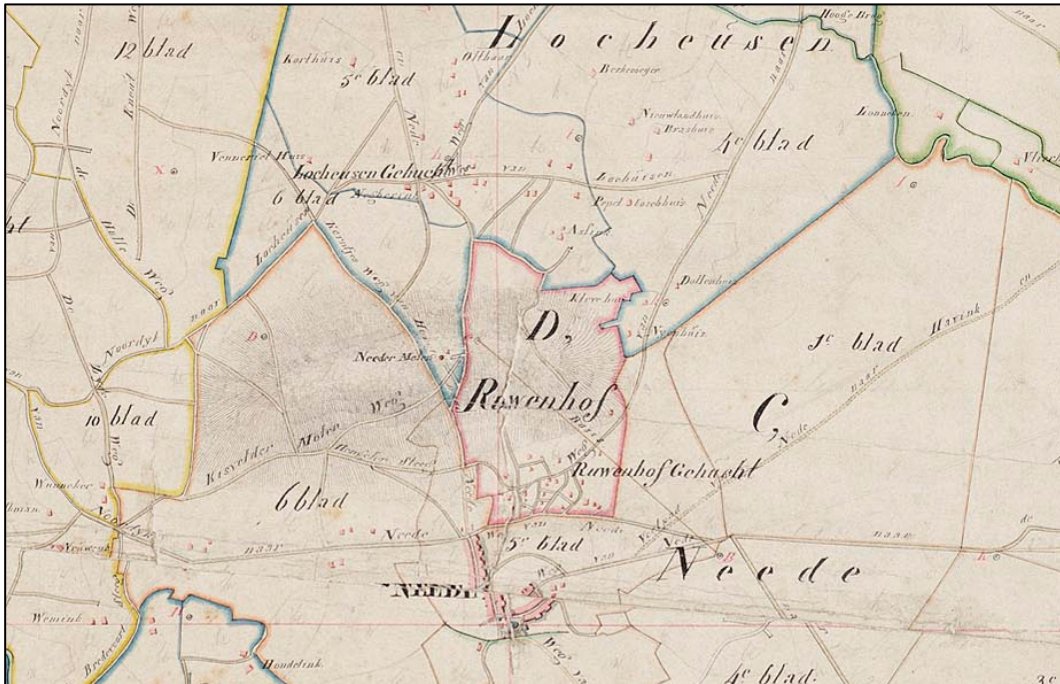
²¹ Palmboom 1983, 56.

²² Palmboom 1983, 57.

²³ Blok 1979, 59-62.

4.4 Moderne Tijd

Op 25 februari 1616 werd, na een belegering van het kasteel te Borculo, bij verdrag de heerlijkheid Borculo, inclusief het kerspel Neede, overgedragen aan Gelderland. Oorspronkelijk was Neede een agrarische gemeenschap; in de loop der tijd werd in vele boerderijen de huisweverij uitgeoefend. Deze huisweverij is later uitgegroeid tot textielindustrie. In 1811 waren er 200 werklieden in dienst bij 5 fabrikanten. Geleidelijk aan is de textielindustrie uitgegroeid, tot eind jaren zestig de terugval kwam. Uit de voogdijen zijn in 1811 de gemeenten Beltrum, Eibergen, Geesteren en Neede ontstaan. Voogdijen waren administratieve districten in de heerlijkheid Borculo. In de persoon van de voogd kwamen een aantal uitvoerende bestuurstaken samen. In 1813 werd Neede een zelfstandige gemeente.

Afbeelding: onderzoekslocatie op (pre) kadasterkaart. Van bebouwing op de onderzoekslocatie is nog geen sprake. De oorspronkelijk aanwijzende tafel (OAT) van de kadastralekaart is helaas niet beschikbaar zodat over de eigenaar en het grondgebruik geen sluitende uitspraken gedaan kunnen worden. Het is aannemelijk dat de onderzoekslocatie een agrarische functie had.

4.6 Archismeldingen rondom Neede

In de afgelopen decennia zijn diverse archeologische resten en vondsten in de plaats Neede aan het licht gekomen. De archeologische vondsten en vindplaatsen zijn geregistreerd in een database van de Rijksdienst voor Oudheidkundig Bodemonderzoek te Amersfoort. Er zijn 23 vondsten gedaan in de plaats Neede zoals geregistreerd in het Archeologisch Informatie Systeem (ARCHIS). Deze vondsten zijn te dateren vanaf de Mesolithicum tot in de Nieuwe Tijd. De meeste vondstmeldingen betreffen de Middeleeuwen (10 in totaal). Zie de afbeelding hieronder voor een representatie van de gemelde vondsten.

Archismeldingen te Neede

5 Resultaten van het veldwerk

5.1 Veldverkenning

Op 10 februari 2004 is door Synthegra Archeologie b.v. in opdracht van Verhoeve Milieu Oost bv aan de Borculoseweg 2, 4 en 6 te Neede een veldverkenning uitgevoerd als aanvulling op het bureau onderzoek. De veldverkenning heeft plaatsgevonden door middel van een visuele inspectie van het terrein. Het terrein wordt momenteel in beslag genomen door 3 panden met omliggende tuinen. Er zijn geen oppervlaktevondsten gedaan.

Afbeelding: overzichtsfoto van de onderzoekslocatie

5.2 Boormethode

Voor zover bekend is op de locatie nog niet eerder een archeologisch bodemonderzoek uitgevoerd. De totale oppervlakte van het te onderzoeken terrein bedraagt 1035 m². Er zijn, voor zover de aanwezige bebouwing dat toelaat, 7 boringen geplaatst in een verspringend boorgrid volgens de methode Groenewoudt om een statistisch verantwoorde uitspraak te kunnen doen omtrent de aanwezigheid van eventuele archeologische indicatoren. De boringen zijn uitgevoerd met een Edelmanboor met een doorsnede van 7 cm, en doorgezet tot in de C-horizont. De boorbeschrijvingen zijn geclassificeerd volgens het systeem van classificatie van de Werkgroep Geo-Archeologie.²⁴

²⁴ Werkgroep Geo-archeologie, 2000.

Project : Inventariserend Archeologisch Veldonderzoek
Kenmerk : HKR/ALG/SAZ/174035

5.3 Resultaten van het booronderzoek

In totaal zijn er, verspreid over de onderzoekslocatie, 7 boringen geplaatst. De gemiddelde hoogte van het maaiveld is ongeveer 18.80 meter boven NAP. Het hoogteverschil is klein, slechts 40 cm tussen het hoogste en laagste punt (respectievelijk boring 6 en boring 1).

In alle boringen is een pakket dekzand (behorende tot de Formatie van Boxtel) aangetroffen. Het dekzand heeft een korrelgrootte die ligt tussen de 150 en 300µm. De bovenste 150 cm van de profielen zijn verstoord. De aanwezigheid van puin, gips en kalk zijn bewijzen hiervoor. In boring 4 bevindt zich op een diepte variërend tussen 180 en 240 cm een zwak grindhoudende zandlaag. De grindhoudende laag is opgestuwd door het landijs en wordt daarom gerekend tot de Formatie van Drente.

Uit het vooronderzoek is naar voren gekomen dat de onderzoekslocatie op een stuwwal is gesitueerd. De aanwezigheid van het grindhoudende zandpakket bevestigt dit vermoeden. Er is echter geen enkeerdgrond aangetroffen. De toplaag is door grondverzet in het recente verleden zodanig verstoord dat er van het oorspronkelijke bodemprofiel niets meer over is.

Er zijn dan ook geen archeologische indicatoren in de boringen aangetroffen die wijzen (pre)historische occupatie. Door de afwezigheid van vondstmateriaal is het niet mogelijk om de afzonderlijke lagen te dateren.

6 Conclusie

De 7 geplaatste boringen binnen een oppervlakte van 1035 m² geven een representatief beeld van de bodem op de onderzoekslocatie

Op basis van de boringen, de stratigrafie en de afwezigheid van vondstmateriaal is het terrein te interpreteren als een gebied met lage archeologische verwachting.

Het doel van het onderzoek was, een antwoord te vinden op de in de inleiding gestelde vragen:

- Zijn er archeologische waarden aanwezig?
- Wat is de exacte aard en datering van de vindplaats(en)?
- Wat is de te verwachten conserveringsgraad van deze waarden?

Terugkoppelend naar deze vragen, kunnen we vaststellen dat er op basis van het door Synthegra Archeologie bv uitgevoerde onderzoek in het onderzoeksgebied geen archeologische waarden aanwezig zijn en dat de vragen over aard en datering van de vindplaats en over de te verwachten conserveringsgraad derhalve niet van toepassing zijn.

Project : Inventariserend Archeologisch Veldonderzoek
Kenmerk : HKR/ALG/SAZ/174035

7 Aanbeveling

Op basis van het door Synthegra Archeologie bv uitgevoerde onderzoek bestaat er geen bezwaar tegen de voorgenomen plannen op het onderhavige terrein. Mochten er tijdens de werkzaamheden archeologische indicatoren van (pre-) historische activiteiten worden aangetroffen dat geldt hiervoor conform de monumentenwet uit 1988, een meldingsplicht bij het bevoegd gezag, mevr. drs. F. de Roode of mevr. drs. M. de Rooij, de provinciaal archeologen van de provincie Gelderland.

Project : Inventariserend Archeologisch Veldonderzoek
Kenmerk : HKR/ALG/SAZ/174035

Gebruikte literatuur

- Bakker, H. de en J. Schelling., 1989: *Systeem van bodemclassificatie voor Nederland*, Wageningen
- Berendsen, H.J.A., 1997: *landschappelijk Nederland*. Fysische geografie van Nederland, Assen.
- Bodemkaart van Nederland 1 : 50.000
- Boer, D.E.H. de, M.H. Boone & W.A.M. Hessing, 1992, *Delta, Nederlands verleden in vogelvlucht. Deel 1, De Middeleeuwen: 300 tot 1500*. Leiden.
- Borman, R., 1978, *Oost-Gelderland archeologisch bekeken*. Zutphen.
- Boulton, G.S. en A.S. Jones 1979: *Stability of temperate ice sheets resting in beds of deformable sediment*.
Journal of Glaciology 24
- Grunnekem, H.W., 1970, *Neede vroeger en nu*. Enschede.
- Harbers, P. en Rosing, H., 1993: *Bodemkaart van Nederland*, schaal 1:50.000, Wageningen.
- Heitling, W.H., 1959, *De Achterhoek*. Lochem.
- Hemelman, G.A. 1986, *Neede in oude ansichten*. Zaltbommel.
- Heuvel, H.W. 1993, *Neede vóór honderd jaar*. Uitgegeven bij gelegenheid van de Onafhankelijkheidsfeesten op 28 en 29 juli 1913 (Heruitgave) Neede.
- Jappe Alberts, W. 1966, *Geschiedenis van Gelderland, van de vroegste tijden tot het einde der middeleeuwen*. 's-Gravenhage.
- Mulder E.F.J et al, 2003: *De Ondergrond van Nederland*, Wolters Noordhoff, Groningen/Houten.
- Old Nee*, Orgaan van de historische kring Neede, nrs. 11 en 21, Neede, zj.
- Reus, H.H. de & G.A. Hemelman (red) 1988, *Neede 800*. Neede.
- Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek., 2002: *Archeologiebalans*, Amersfoort.
- Stichting voor bodemkartering, 1979, *Toelichting behorende bij kaartblad 34*, Wageningen.
- Stinner, J. en D.M. Oudesluijs (red), 2001, *Gelre – Geldern – Gelderland, geschiedenis en cultuur van het hertogdom Gelre*. Geldern.
- Werkgroep Geo-archeologie, 2000, *Randvoorwaarden voor een beschrijvingsstelsel voor aardwetenschappelijke informatie ten behoeve van archeologisch onderzoek*, Utrecht.

Project : Inventariserend Archeologisch Veldonderzoek
Kenmerk : HKR/ALG/SAZ/174035

Bijlagen:

Project : Inventariserend Archeologisch Veldonderzoek
Kenmerk : HKR/ALG/SAZ/174035

Bijlage 1: Detailkaart van de locatie met boorpunten

Project : Inventariserend Archeologisch Veldonderzoek
Kenmerk : HKR/ALG/SAZ/174035

Bijlage 2: Boorstaten

Project : Inventariserend Archeologisch Veldonderzoek
Kenmerk : HKR/ALG/SAZ/174035

Bijlage 3: Overzicht van geologische perioden

Project : Inventariserend Archeologisch Veldonderzoek
Kenmerk : HKR/ALG/SAZ/174035

Bijlage 4: Lijst met gebruikte afkortingen